

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
про дисертацію Людмили Галаєвської
«РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ 8-9 КЛАСІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання
(українська мова)

(Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021)

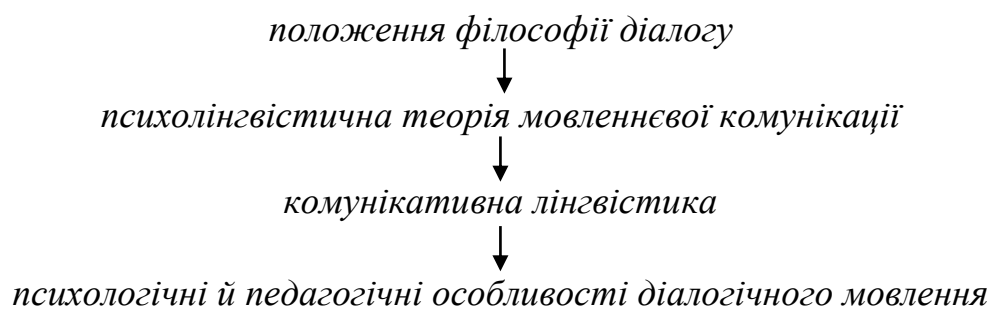
Актуальність обраної теми. Розвиток комп'ютерних технологій у шкільній мовній освіті, модернізація інформаційно-комунікаційної інфраструктури, розроблення й запровадження електронних освітніх ресурсів навчання здобувачів освіти української мови, створення інформаційно-освітнього середовища, безсумнівно, є важливим напрямом у формуванні мовної особистості учня закладу загальної середньої освіти. ПРОТЕ реальний стан сучасної мовної освіти, якою б модернізованою вона не була, демонструє й негативні процеси, що згодом можуть стати безповоротними, – низький рівень мовленнєвого розвитку учнів, зокрема діалогічного мовлення. У цьому аспекті дисертаційна робота Людмили Галаєвської є на часі, актуальною, оскільки по-новому та з урахуванням сучасних підходів до шкільної мовної освіти пропонує оригінальну методика розвитку в учнів 8–9 класів діалогічних умінь на уроках української мови.

Звернення здобувачки до проблеми розвитку діалогічного мовлення учнів в умовах розвитку сучасних технологій і проникнення цифрового світу в шкільну мовну освіту заслуговує беззаперечного схвалення, адже, як слушно зазначає Людмила Галаєвська, до переліку компетентностей, на які є суспільний запит, належать уміння спілкуватися державною мовою, оскільки соціалізація особистості залежить не лише від уміння реалізувати комунікативний намір, але й передбачає, крім системних знань про одиниці мови, уживати їх у конкретних ситуаціях спілкування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.

Вступ має традиційну структуру: обґрунтування актуальності теми дослідження, зв'язок дослідження з науковими програмами, об'єкт і предмет, мета й завдання дослідження, наукова новизна отриманих результатів, апробація матеріалів дисертації, структура й обсяг роботи тощо. Чітко окреслені п'ятеро завдань дослідження сприяють реалізації сформульованої мети – розробленні методики розвитку діалогічних умінь в учнів 8–9 класів на уроках української мови.

Системно представлено теоретико-методологічну основу дослідження у вступі дисертації:

Критичний аналіз матеріалу першого розділу дисертації «Теоретичні засади розвитку діалогічних умінь учнів 8-9 класів на уроках української мови» засвідчує, що здобувачка, з одного боку, досить повно й обґрунтовано схарактеризувала положення філософії діалогу (у п. 1.1), психолого-педагогічні передумови формування діалогічних умінь (у п. 1.3), з іншого – дискретно торкнулася психолінгвістичної теорії мовленнєвої комунікації й комунікативної лінгвістики.

Окреслюючи психолого-педагогічні засади формування діалогічних умінь на уроках української мови учнів 8–9 класів (у п. 1.3), дисертантка оперує не лише положеннями класичної психологічної науки, покликаючись на думку С. Рубінштейна, Л. Виготського, Л. Божович, І. Зимньої, О. Матюшкіна, Ж. Піаже та інших, але й, що є позитивним і досить важливим для дослідження діалогічного мовлення сучасної молоді, новими світовими дослідженнями теорії поколінь, зокрема Людмила Галаєвська наголошує на психічному розвитку покоління Z, визначає унікальні особливості цього покоління, що вирізняють його від попередніх, й ураховує це на етапі розроблення авторської методики.

Важливого значення у структурі дослідження здобувачки, беззаперечно, має окреслення лінгводидактичних засад розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів (п. 1.4). Доречним і закономірним є виокремлення підходів до навчання української мови в річищі розвитку діалогічного мовлення, проте, на наш погляд, не варто було витлумачувати й характеризувати особистісно орієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи, що вже досить глибоко й усебічно зроблено в монографічних і дисертаційних роботах інших дослідників. До того ж не можу погодитися з тезою здобувачки, що ці підходи є новими. Цитую: «Нові підходи передбачають застосування нових принципів». Чи можна вважати підходи до навчання і відповідно принципи навчання, що введено до складу лінгводидактичної термінології й зафіксовано в нормативних документах, науковій літературі й підручниках з методики навчання української мови на початку XXI сторіччя (тобто функціують уже майже 20 років)?

Позитивним є те, що, визначаючи лінгводидактичні передумови розвитку діалогічного мовлення, крім традиційних, дисертантка визначає й сучасні засоби навчання, що набули актуальності в період пандемії коронавірусної хвороби й переходу закладів загальної середньої освіти на змішану або дистанційну форму навчання.

Висловимо деякі міркування стосовно змісту другого розділу дисертації. Професійно й належним чином в п. 2.1 проаналізовано навчальні програми, підручники й посібники з української мови, зосереджуючи увагу на представлення мовленнєвого розвитку в них. Водночас, підсумовуючи аналіз підручників, здобувачка наголошує, що автори навчальних видань недостатньо уваги приділили системній роботі з формування діалогічних умінь учнів 8-9 класів. Уважаємо, що такий висновок є методично некоректним (можливо, це пов'язано із тим, що в нас різне усвідомлення поняття «системна робота»). До того ж не варто було б у цій частині дисертації, присвяченій аналізу навчальних і методичних посібників для учнів і вчителів, аналізувати монографію Є. Палихати «Методика навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи».

Заслуговують на схвалення відповідні узагальнення Людмили Галаєвської, представлені в п. 2.2. Зокрема, результати анкетного опитування вчителів української мови й учнів 8-х і 9-х класів підтвердили доцільність створення експериментальної методики. Проте вони були б більш переконливими, якщо, крім докладного аналізування анкетування, було представлено характеристику результатів діагностувальних зрізових робіт учнів, про які є згадка, до речі, у висновках до другого розділу.

Фахову компетентність здобувачка продемонструвала, презентуючи авторську методику розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови в третьому розділі дисертації.

З вичерпною повнотою схарактеризовано формувальний етап експерименту. Людмила Галаєвська розкрила зміст, завдання формувального етапу експерименту, описала етапи експериментального навчання: мотиваційний, формувальний та узагальнювально-рефлексійний, який, видно помилково, наприкінці п. 3.2 чомусь названо узагальнено-корекційним. Аналізуючи зразки завдань, представлені в п. 3.2, відзначаємо відносну відстороненість їх від основного граматичного матеріалу, який вивчають учні 8-9 класів – це просте і складне речення, що є деякою мірою недоглядом з методичного погляду.

Високої оцінки заслуговує характеристика результатів експериментального навчання в п. 3.3. Ефективність авторської методики розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів підтверджено за допомогою статистичних обчислень за критерієм Стюдента. Отримані в ході дослідження результати навчання довели, що ефективність розвитку діалогічних умінь підвищиться за умови впровадження творчих завдань, створення діалогів-мініатюр, використання вправ на текстовій основі, текстів-зразків, ситуаційних вправ, комунікативних, умовно-мовленневих і рецептивно-репродуктивних вправ як засобу підвищення предметної та ключових компетентностей, розвитку критичного і творчого мислення тощо.

Загальні висновки дисертації узгоджено із сформульованими в роботі завданнями і свідчать про те, що мету досягнуто.

Оцінюючи мовне оформлення дисертації, зазначимо, що, на наш погляд, варто було б текст роботи увідповіднити з нормами Українського правопису в редакції 2019 року. Наприклад, замість дефісного написання іменника *веб-ресурси*, застосувати написання разом (вебресурси), власну назву із родовим найменуванням оформити в лапках (мережа «Інтернет», а не мережа Інтернет), іншомовний іменник проєктор орфографічно подати з літерою *є*. До того ж робота виграла б за умови уважного літературного редагування й усунення технічних недоглядів.

Достовірність і наукова новизна результатів, повнота викладу їх в опублікованих працях. Достовірність результатів дослідження забезпечено насамперед науковим обґрунтуванням вихідних положень, ефективним використанням теоретичних і емпіричних методів дослідження, які відповідають меті й завданням дослідження, а також динамікою результатів експериментальної методики.

Не викликає сумнівів наукова новизна отриманих результатів, оскільки в роботі здобувачка не лише визначила філософсько-лінгвістичні, психологічні та лінгвістичні передумови формування діалогічних умінь учнів в умовах модернізованої освітньої системи України; умотивувала доцільність використання дидактичного інструментарію (методів, прийомів, засобів); уточнила перелік діалогічних умінь учнів 8–9 класів з урахуванням питань мовної теорії, передбачених шкільною програмою; але й запропонувала способи розв’язання проблем формування діалогічних умінь, розробила систему вправ і завдань для формування діалогічних умінь учнів 8–9 класів.

Автореферат дисертації повною мірою відбиває зміст дисертаційної роботи. 29 публікацій відповідають предметові дослідження й різнобічно висвітлюють науковий пошук здобувачки.

Загальний висновок. Дисертаційну роботу виконано на високому науковому рівні. Зазначені у відгуків зауваження не ставлять під сумнів вагомість нових науково обґрунтованих результатів, що одержала Людмила Галаєвська, а лише можуть слугувати підґрунтям для дискусії.

Основні положення, висновки й рекомендації дисертаційної роботи стануть у пригоді вчителям-словесникам у процесі навчання української мови учнів закладів загальної середньої освіти, викладачам післядипломної освіти під час організації підвищення кваліфікації або стажування вчителів-словесників з питань мовленнєвого розвитку здобувачів освіти, а також викладачам вищої школи, що викладають лекційні курси і практичні заняття з методики навчання української мови для студентів філологічних факультетів.

За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, змістом та оформленням дисертація з теми «Розвиток діалогічних умінь учнів 8-9 класів на уроках української мови» відповідає пунктам 9–10, 12–14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Людмила Галаєвська – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент

Доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор,
професор кафедри української і слов'янської філології
та журналістики Херсонського державного університету,
заслужений діяч науки і техніки України

Сергій ОМЕЛЬЧУК

15 вересня 2021 р.

